

made the analysis of Ukrainian legislation, which defines the priorities in the education of specialists for the agricultural sector.

Keywords: *Upbringing, responsibility, environmental responsibility, the upbringing of students.*

Сопівник Ірина Віталіївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна). E-mail: irvisop@meta.ua

Sopivnyk Iryna Vitaliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Information Technologies in Education of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: irvisop@meta.ua

УДК 37.013:37.035.91

КОНСТРУЮВАННЯ КЛАСТЕРУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ

Р. В. Сопівник

У статті показано шлях конструювання та структуру лідерських якостей майбутнього фахівця агропромислової галузі. Акцентується, що за допомогою різних методів дослідження (анкетування, біографічний метод, метод експертної оцінки, метод аналізу нормативних документів і галузевих стандартів, методів математичної обробки даних) добираються та диференціюються найбільш важливі лідерські якості фахівців агропромислової галузі за такими групами: загальні управлінські; власне лідерські; специфічні (характерні для агропромислової галузі). Обґрунтовується потреба кожної з виділених якостей для успішного функціонування лідера в агропромисловому комплексі.

Ключові слова: *виховання лідерів, кластер лідерських якостей, способи конструювання особистісних властивостей; виховний ідеал лідера АПК.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розвиток постіндустріального, інформаційного суспільства, демократизація

політичних процесів, утвердження європейських цінностей детермінують докорінну зміну парадигми освіти, вектор якої має спрямовуватись на формування в підростаючого покоління не тільки знань, умінь і навичок, а й необхідних, з точки зору соціального замовлення, лідерських якостей, активної життєвої позиції, мотивів реалізації власного потенціалу, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя. Вирішення питань безпечного виробництва сільськогосподарської продукції з дотриманням світових стандартів якості, економічно ефективного господарювання при збереженні балансу екосистеми, реформування агропромислового комплексу вимагають від аграрних вищих навчальних закладів підготовки висококваліфікованих фахівців-лідерів із розвиненими моральними якостями, організаційними здібностями, творчим, прикладним мисленням, екологічною культурою, здатністю прогнозувати, бачити і формулювати перспективні соціально корисні цілі, згуртувати людей для їх досягнення, керуючись принципом ноосферогенезу «мислі глобально – дій локально». Затребуваність лідерства в агропромисловому комплексі, необхідність розвитку лідерського потенціалу студентів до індивідуально досяжної міри ставлять у ранг наукових пріоритетів педагогіки виділення набору (кластеру) якостей, які забезпечать випускникам аграрних вищих навчальних закладів перевагу в інтерперсональних стосунках в умовах агропромислового і сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми лідерства присвячені праці сучасних психологів і педагогів, у яких обґрунтовано необхідність формування лідерських якостей майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки, а саме: у навчальній роботі (Н. Белякова, В. Каширін, Е. Лук'янчиков, О. Маковський, О. Романовський, О. Скрипніков), у позанавчальній роботі (Н. Семченко), у громадській діяльності (М. Лукашевич, О. Снісаренко, Л. Сніцар). У працях інших учених висвітлюються психологічні механізми феномену лідерства (Г. Андреева, Е. Берн, Р. Бояцис, А. Вендов, В. Гончаров, О. Євтіхов, М. Кетс де Вріс, Е. Маккі, Б. Паригін, С. Рогов, Л. Шалагінова, В. Шейнов), розробляється напрямок – лідерство в дитячих та юнацьких колективах (Л. Артемова, І. Волков, Я. Коломінський, А. Уманський, Т. Бендас, В. Большаков).

Значна кількість робіт з розвитку лідерства в організаціях і бізнесі підготовлена в руслі менеджменту такими дослідниками, як: У. Бенніс,

Дж. Бернс, Р. Блейк, Р. Кох, А. Менегетті, Дж. Моутон, Г. Осовська, О. Осовський, Л. Скібіцька, Р. Філд, Дж. Юделовіц та інші.

Серед авторів дисертаційних праць, захищених останніми роками в Україні, варто виділити: Д. Алфімова, О. Василькову, О. Косенчука, Ю. Кращенко, О. Маковського, Н. Мараховську, В. Мороза, А. Семенова, Г. Тітову, В. Ягоднікову

Виділення ранише не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Педагогічна наука, теорія і методика виховання у формуванні лідерських якостей особистості стикається із певними труднощами щодо виділення набору рис і властивостей, які забезпечують індивіду безумовний пріоритет в інтерперсональних стосунках. Здійснити це у системі координат теорії рис (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Г. Айзенк) надзвичайно складно. До певної міри завдання набуває виразніших обрисів у рамках ситуаційної теорії, коли лідерські якості обумовлюються цілою низкою ситуаційних факторів, першим з яких є зміст і структура виконуваного завдання. Одним із головних завдань в агропромисловому комплексі є виробництво, переробка, реалізація сільськогосподарської продукції. Зважаючи на це, використовуючи науковообґрунтовані, валідні методи можна з високою долею ймовірності конструювати кластер лідерських якостей, який слід класти в основу виховного ідеалу майбутнього фахівця – лідера агропромислового комплексу. Такий кластер якостей особистості мають використовувати суб'єкти виховної роботи в аграрних вищих навчальних закладах.

Мета статті полягає у виділенні та обґрунтуванні набору лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У процесі дослідження відбір лідерських якостей, які необхідно формувати в студентів – майбутніх фахівців АПК, здійснювався в три етапи [1, с. 163-186]. На першому етапі проведено аналіз нормативно-правових документів, зарубіжного досвіду, праць учених, біографічних даних визнаних загальнонаціональних лідерів сільськогосподарського виробництва з метою первинного відбору найбільш важливих (14) якостей лідерів у сфері АПК. На даному етапі дослідження використано такі методи: *аналіз нормативно-правових документів* – для визначення суспільної потреби у вихованні особистості фахівця АПК; *вивчення галузевої документації* (аналіз державних стандартів, освітньо-кваліфікаційних характеристик, професіограм) – для виявлення специфічних якостей, рис (компетенцій), якими повинні володіти фахівці АПК за

спрямуванням; *вивчення зарубіжного досвіду* – для виявлення якостей, якими повинен володіти, на думку провідних зарубіжних фахівців, лідер АПК; *біографічний метод* – для виявлення характерних рис і якостей у лідерів АПК, які проявилися на певних етапах їх життєдіяльності; *метод професіографії* – для вивчення вимог, висунутих професією до особистісних якостей фахівця-лідера (цей метод використовується для розробки інформаційних, діагностичних і корекційних посібників, рекомендацій, у яких вказуються ознаки взаємовідповідності людини і професії). *На другому етапі* з відібраних 14 якостей було запропоновано оцінити за рівнем важливості експертам (сучасні лідери АПК, фахівці регіональних управлінь сільського господарства), науково-педагогічним працівникам та студентам, які є формальними лідерами студентських колективів аграрного вищого навчального закладу, а також додати інші, не зазначені в переліку важливих, на їх думку, якостей, якими повинен володіти сучасний лідер АПК. На даному етапі застосовано такі методи науково-педагогічного дослідження: *експертна оцінка* – для виявлення ідеального образу лідера АПК компетентними фахівцями у відповідній галузі; *анкетування* студентів, науково-педагогічних працівників аграрних ВНЗ – для вивчення їх точки зору щодо необхідного набору якостей лідера АПК; *методи математичної статистики (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, коефіцієнт конкордації)* – для визначення взаємозв'язку в оцінці лідерських якостей чотирма групами респондентів та відповідно для ступеня узгодженості оцінок двома групами експертів проранжованих лідерських якостей. На третьому етапі за допомогою *ранжування* та *методів математичної статистики (коефіцієнт вагомості)* було здійснено відбір якостей для ідеального образу сучасного лідера АПК.

Встановлено, що в основі структури особистості лідера агропромислового комплексу – набір (кластер) якостей. Під *лідерськими якостями фахівців АПК* ми розуміємо комбінацію властивостей, рис, що дозволяють фахівцеві в ході міжособистісної взаємодії висунутись на роль провідної особи у галузі, здійснювати суттєвий вплив на групову активність, відображати її інтереси та забезпечувати організацію спілкування і виробничої діяльності членів групи, стимулюючи їх на досягнення високої продуктивності з мінімальними затратами ресурсів та максимальним виробничим ефектом, не порушуючи при цьому балансу екосистеми.

Набір таких якостей зумовлений особливостями та специфікою професійної діяльності фахівців агропромислової галузі, яка в основному належить до систем типу «людина-природа». Як відзначають дослідники [2], професійна діяльність фахівця в системі типу «людина – природа» вимагає використання широкого кола знань й інтелектуальних умінь.

Оскільки лідерство ми розглядаємо як вищий рівень управлінського впливу на підприємство чи організацією в агропромисловому комплексі, то лідерів необхідні базові управлінські якості, пов'язані з функцією планування, організації діяльності та контролю за її здійсненням, та власне лідерські, пов'язані з такими функціями, як координація і мотивація.

Виділимо і коротко охарактеризуємо якості, які нами визначаються як лідерські. Однією з таких є *професійна компетентність* (лат. *competens* – відповідний, здібний), яка розглядається як можливість фахівця, що дозволяє йому ефективно реалізовувати цілі профільного, галузевого процесу. Для цього необхідно володіти теорією і вміти використовувати набуті знання на практиці. Дослідники визначають професійну компетентність як певний психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як оволодіння людиною здатністю й уміннями виконувати визначені професійні функції (А. Марков); як професійну готовність та здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків щоденної діяльності (К. Абульханова); як наявність спеціальної освіти, глибокої загальної і спеціальної ерудиції, постійне підвищення власної науково-професійної підготовки (В. Зазикін, А. Чернишова) [3].

Однією із виділених якостей лідера є його *інтелектуальність*, під якою ми розуміємо здатність раціонально пізнавати предмети і явища навколишньої дійсності, світ. Розвинена інтелектуальність передбачає високу активність мислення, його швидкість, гнучкість, глибину, широту, самостійність, рефлексивність [4, с. 298-310].

Організаційні здібності – здатність особистості найбільш ефективно спрямувати зусилля членів групи (колективу) на досягнення цілей. Організаційні здібності лідерів АПК, на нашу думку, повинні включати вміння: 1) побачити проблему; 2) спланувати її розв'язання; надихнути та мотивувати послідовників до її вирішення; 3) оптимально організувати виробничий процес; 4) розподілити обов'язки між членами колективу відповідно до їх можливостей і здібностей; 5) створити умови для самоконтролю і самодисципліни послідовників у процесі виконання поставлених завдань [5].

Комунікативність (від пізньолатинського «*communicabilis*» – з'єднаний, повідомляю) – здатність людини до плідної взаємодії з іншими людьми, яка сприяє успішному сприйняттю, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації [6, с. 174].

Якщо брати до уваги точку зору іноземних дослідників Ш. Кіркпатріка, Е. Локка, то лідер – це людина, яка може доступними словесними формами передати зміст свого передбачення (мету) і дати своїм послідовникам «ключі» (передати інформацію про способи досягнення, цілі) [7].

Сила волі – свідомо саморегуляція людиною своєї поведінки і діяльності, регулююча функція мозку, що полягає в здатності активно домагатися свідомо поставленої мети, переборювати зовнішні і внутрішні перешкоди. Воля виконує дві взаємопов'язані функції: спонукальну та гальмівну, що виявляється у спрямуванні активності, її посиленні, а також у стримуванні зовнішніх рухів та дій. Воля виявляється у формі організованих дій, вчинків і поведінки [6, с. 58-59].

Колективізм (від лат. *collektivus* – збірний) і *здатність працювати в команді* – це складне психологічне утворення, що проявляється в свідомому виборі як пріоритету, інтересів і мети колективу (суспільства) і визначає діяльність суб'єкта. Характеризується адаптованістю до форм групової і командної роботи, здатністю будувати товариські і дружні відносини, що базуються на спільних видах діяльності. Колективізм передбачає також підпорядкування своїх вузько-приватних інтересів загальносуспільним, загальнонаціональним, формується в координатах певної національної ідентичності, пов'язаний із патріотизмом.

Працелюбність – усвідомлена потреба в постійній інтелектуальній чи фізичній праці, процес і результат виконання якої приносить людині моральне задоволення. Перебуваючи в праці, людина почуває себе щасливою, підвищує рівень своєї кваліфікації, продуктивність і якість роботи. При цьому людина може працювати понаднормово, старанно виконує всі операції та процедури. Для того щоб лідер повністю віддавався справі і працював понаднормово, він повинен мати добре здоров'я.

Здоровий спосіб життя – це якість, яка проявляється в дотриманні норм поведінки, спрямованої на збереження фізичних і психічних сил індивіда, передбачає санацію і розвиток усіх систем людського організму. Здоровий спосіб життя включає в себе наступні елементи: плідну працю, раціональний її режим і відпочинок,

викорінювання шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особисту гігієну, загартовування, раціональне харчування.

Стресостійкість. Від слова «стрес» (від англійського stress – тиск, напор, навантаження, напруга) – емоційний стан психічного напруження, який виникає в людини в процесі її діяльності в найбільш складних і важких умовах. Стресостійкість – це не тільки розумна, зважена поведінка людини, її саморегуляція в психологічно несприятливих ситуаціях, але й володіння антистресовими методиками. Саме стресостійкість може забезпечити лідерові надійне й безпечне функціонування в трудовій діяльності. Спостереження свідчать, що особистість, яка володіє стресостійкістю, відзначається спокійною поведінкою та спроможністю виконувати своє завдання в умовах, коли відволікають, намагаються психологічно пригнічувати чи провокують на агресивну емоційну реакцію.

У ході дослідження феномена лідерства виявлено: більшість з успішних людей можуть тривалий час перебувати в ситуаціях напруження і невизначеності, що свідчить про розвинену в них здатність протистояти дії стрес-факторів.

Харизматичність – інтегративна лідерська якість, її часто розуміють телеологічно – як надприродну обдарованість, Божий дар, набір рис особистості, притаманних обраним. Етимологічно воно походить із грецької міфології, у якій харитами називали богинь краси (Аглайя), грації (Євфросинія), витонченості (Талія). У християнській традиції під харизмою розуміють сприяння, яке посилає Святий Дух обраним людям (дар проповіді, чудотворення, пророцтва тощо). Ми ж зосередимо увагу на раціональній сутності поняття «харизматичність», під яким ми розуміємо здатність лідера здійснювати сильний вплив та вести за собою послідовників, у результаті чого останні пов'язують вирішення своїх приватних та соціальних проблем із особою харизмоносія (вірять йому). Ця здатність тісно корелює з моральною чистотою (моральність), знанням своєї справи (компетентність), багатством та оригінальністю мовної експресії, риторичними здібностями, вмінням надихати, переконувати і вмотивувати послідовників (комунікативність), розумінням потреб людей, які оточують, доброзичливим, співчутливим до них ставленням (емпатія), особистою привабливістю, бездоганністю зовнішнього вигляду, безсумнівною впевненістю в собі (сила волі).

Ще одна якість – ініціативність – вона є інтегративним психологічним утворенням і характеризується здатністю і схильністю до особистого почину, активних і самостійних дій.

Творчість – продуктивна людська діяльність, у ході якої породжуються якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення [6, с. 326].

Творчість для лідера агропромислового підприємства, у першу чергу, необхідна для застосування нових нетрадиційних підходів як у процесі виробництва агропромислової продукції, так і управління агропідприємством; генерування нових ідей на основі дослідної роботи щодо удосконалення технологічних процесів агропромислового виробництва; завоювання й утримання лідируючої позиції в колективі.

Практичне мислення. Вивченню практичного мислення присвячено багато досліджень. Серед головних їх розробників можна виділити В. Кьолера, А. Леонтєва, С. Рубінштейна [8, с. 337-339], Б. Теплова [9, с. 252-343], Ю. Корнилова [10, с. 529], А. Панкратова [11, с. 97-125], І. Долгополова, Ю. Трофімов та ін.

Практичне мислення – це мислення, яке корениться в діяльності, спрямоване на перетворення фізичної дійсності, детерміноване особливостями практики та протікає в умовах конкретних ситуацій. Практичне мислення – це розум професіонала, керівника, який вирішує складні завдання на основі сформованого професійного досвіду. Рішення такого професіонала-керівника безперервно перевіряються практикою, вони нерозривно пов'язані із виконанням завдань.

Лідеру АПК практичне мислення потрібно для постановки цілі, розробки плану та продумування способів його реалізації в умовах дефіциту часу, динамічної змінюваності ситуації, що зумовлено різними факторами, найперше природними; використання набутих знань на практиці; вирішення конкретних завдань, у рамках процесів виробництва, переробки і зберігання сільськогосподарської продукції; використання різних способів і засобів діяльності в агропромисловій галузі з максимальним економічним та екологічним ефектом; декодування процесу координації і управління людськими ресурсами, фінансами та складними виробничими об'єктами (агропідприємствами) [12, с.31-33].

Емпатія – слово, яке походить від гр. «em» – в, і «patos», що означає пристрасть, страждання. Як відомо, поняття «емпатія» у психологію увів Е. Тітченер. З того часу її вивченням займалися зарубіжні і вітчизняні дослідники. Аналіз сучасної літератури, присвяченої вивченню емпатії (О. Макарова [13], Р. Бояцис, Т. Ахрямкіна, А. Сівіцька [14], А. Василькова [15], І. Юсупов, М. Обозов та інші), дає підстави трактувати її як якість особистості,

складне психологічне утворення, що включає когнітивно-емоційний і діяльнісно-практичний компоненти, передбачає пізнання емоційних станів іншої людини, співпереживання і співчуття (ідентифікація з об'єктом емпатії) та активне реагування стосовно надання дієвої допомоги тому, хто потребує, що відновлює психологічний комфорт суб'єкта емпатії.

Оскільки лідерство виникає в спільноті, то фахівцю емпатія потрібна для ефективної взаємодії з членами спільноти, завоювання симпатії, побудови гармонійних стосунків з послідовниками і членами команди, створення атмосфери творчості і взаємодопомоги в колективі. Емпатія дозволяє лідеру не тільки надихати і переконувати інших, а й чути їх. Звідси випливає, що емпатія тісно пов'язана з комунікативністю особистості фахівця, адже остання передбачає вміння читати невербальні сигнали, міміку, жести, враховувати при спілкуванні інтонацію, зітхання, тональність і тембр голосу, позу співрозмовника. Така лідерська якість, як емпатія, у майбутнього фахівця повинна відзначатись специфікою професії і передбачати турботливе ставлення до села (яке, у свою чергу, пов'язане із патріотизмом), що характеризується уважним, творчим, активним ставленням студентів до сільської місцевості як території, де зберігаються традиції українського хліборобського класу, національна культура і самобутня неповторність народу (мова, звичаї й обряди, народний календар сільськогосподарських робіт, прикмети, пов'язані із землеробством).

Серед виділених нами якостей особи важливе місце займають ті, які детерміновані специфікою агропромислової галузі. До них відносимо *екологічну культуру*. Вивченням її філософських засад та формуванням як якості у студентів займалися різні вчені – як українські, так і зарубіжні. Серед них слід виділити Т. Вайда, В. Вольвач, Н. Грейда, М. Дробнохода, Н. Єфименко, С. Іващенко, В. Крисаченка [16], В. Крюкова, Л. Лук'янова, Н. Негруца Л. Фенчак [17] та інших

Під екологічною культурою ми розуміємо інтегративну якість особистості майбутнього фахівця, що є частиною загальної культури особистості, включає усвідомлені потреби в гармонійному співжитті із природою, розумінні нероздільної цілісності людини як частини біосфери, передбачає наявність глибоких екологічних знань, умінь і навичок екологічнобезпечної організації функціонування АПК, ведення агрогосподарства та діяльність із застосуванням опанованого комплексу заходів із санації природного середовища.

Ціннісне ставлення до землі – це якість особистості, що характеризується небайдужим, чуйним ставленням до землі як одухотвореної годувальниці з її родючістю та здатністю забезпечити добробут і процвітання народу. При цьому земля сприймається як жива матерія, у родючому шарі якої нагромаджена життєдайна енергія продуктивності, що є основою продовольчої безпеки країни, самодостатньою субстанцією, здатною без радикального техногенного втручання давати екологічно чисті, здорові врожаї та забезпечити високу якість життя людей. Ціннісне ставлення до землі проявляється у бажанні працювати на землі, турботі про збереження та відтворення родючості ґрунтів, спрямованості на ведення екологічно чистого землеробства без забруднення ґрунту хімічними речовинами, зокрема добривами, гербіцидами та пестицидами.

Гуманне ставлення до тварин – це ознака особистості, яка проявляється в етичному, обережному, турботливому поводженні з тваринами як живими істотами, наділеними відчуттями та сприйманням, які негативно реагують на фізичний біль та брутальне ставлення до них з боку людини. Поводження майбутнього фахівця із тваринами повинно відповідати принципам універсальної етики А. Швейцера, що передбачає повагу до всього живого.

Гуманне ставлення до тварин – якість, яку слід насамперед розвивати в майбутніх ветеринарів, тваринників і рибників.

Інтерес до агропромислового виробництва. Вивченням інтересу як психічного утворення та його формуванням у молоді займалися різні вчені. Серед них – Л. Божович [18; 19], Л. Виготський [20], О. Голомшток, С. Чистякова, Є. Клімов, Л. Загребельний, О. Шаповал, С. Рубінштейн, С. Шлома, Г. Щукіна. Ми будемо розуміти інтерес до АПК як лідерську якість, яка є формою прояву пізнавальної потреби людини, спрямованої на усвідомлення мети агропромислового виробництва, передбачає ознайомлення з новою технікою і технологіями, творчим підходом до справи.

Господарність – це риса, що характеризує людину як особу-творця, продуктом діяльності якої є уміле, впорядковане ведення чи керівництво господарськими справами при оптимальному використанні наявних фізичних можливостей, матеріальних і технічних ресурсів. При цьому забезпечується нова якість, що робить об'єкт господарювання досконалішим, покращуючи його стан, кількісні та якісні показники продуктивності.

Здатність передбачати й оцінювати мінливі природні фактори – якість особистості, яка проявляється в здатності робити правильний висновок про напрям і характер зміни природних явищ і прогнозувати їх вплив на процес та результат сільськогосподарського виробництва. Ця якість формується на основі глибоких теоретичних знань і досвіду професійної діяльності. На підставі вивчення і тривалого спостереження за динамікою природних факторів та глибокого знання процесу сільськогосподарського виробництва відстежуються причинно-наслідкові зв'язки і закономірності, визначаються тенденції змін. Це дає змогу раціонально прораховувати перспективу, інтуїтивно вловлювати майбутній перебіг природних перемін та вживати своєчасних заходів задля отримання бажаного результату – високої продуктивності при мінімальному техногенному і антропогенному навантаженні на природу.

Основними загрозами у сфері агропромислового виробництва є: а) перегрівання тіла; б) переохолодження тіла; в) промокання одягу; г) запиленість повітря; д) вплив хімічних речовин, їх токсичність. Для нормального функціонування лідера слід розвивати готовність до праці у складних погодних і виробничих умовах – цю готовність ми розуміємо як інтегративну якість особистості, яка характеризується сформованістю знань умінь і навичок, мотивів до професійної діяльності, фізичним здоров'ям, що забезпечують здатність працювати навіть у несприятливих для людини погодних (вітер, дощ, сніг, мороз, спека) та шкідливих для організму виробничих (пил, шум, хімічні речовини) умовах (див. рис. 1).

Системоутворюючою якістю лідера є *моральність*, що проявляється в здатності діяти відповідно до норм і правил моралі. Моральність ми розглядаємо як якість особистості, яка забезпечує лідерові його високий статус і позицію в колективі. На наше переконання, тільки той керівник може стати лідером, який в очах послідовників є справедливим, чесним, відповідальним, патріотично налаштованим. Для лідера АПК моральність як інтегративна якість повинна включати ряд рис (патріотизм, відповідальність [22], справедливість, чесність).

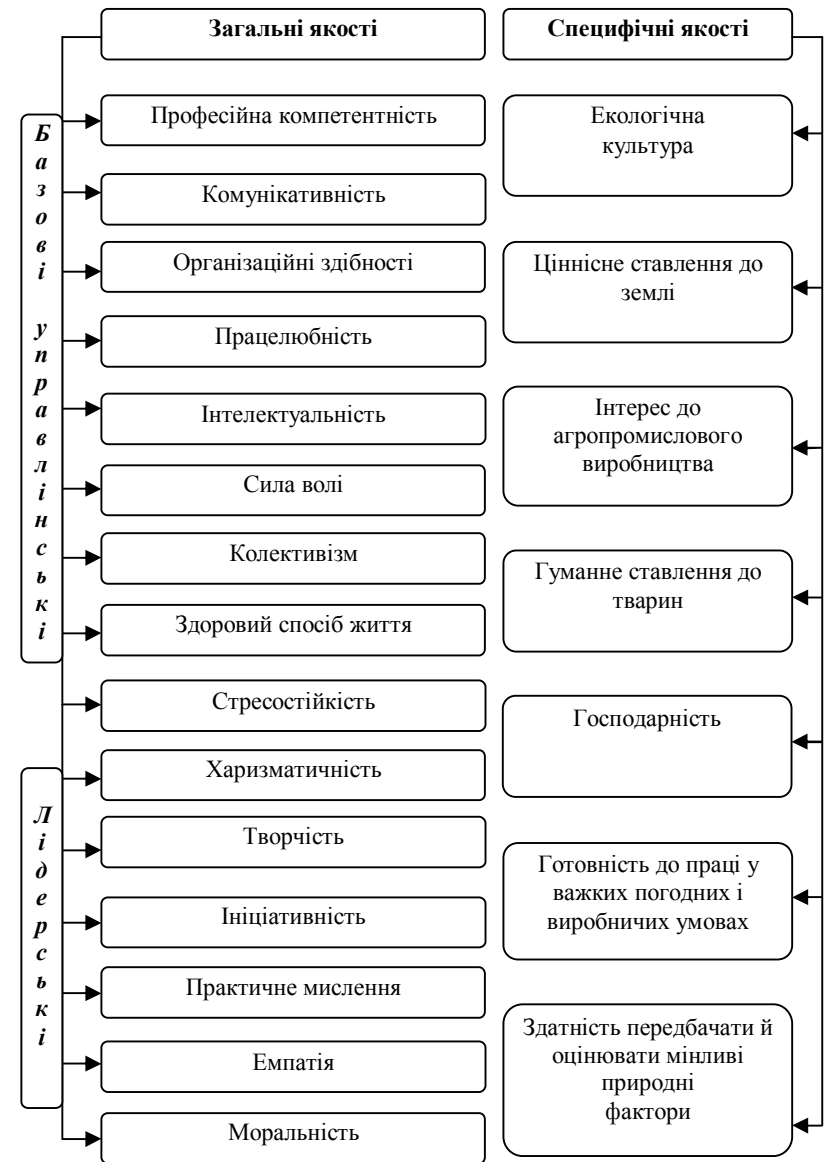

Рис. 1. Структура лідерських якостей фахівців АПК

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за допомогою різних методів дослідження (анкетування, біографічний метод, метод експертної оцінки, метод аналізу нормативних документів і галузевих стандартів, методів математичної обробки даних) нами визначені найбільш важливі лідерські якості фахівців агропромислової галузі. Саме такі якості як здоровий спосіб життя, моральність, сила волі, інтелектуальність, практичне мислення, творчість, професійна компетентність, комунікативність, працелюбність, ціннісне ставлення до землі, гуманне ставлення до тварин, екологічна культура, інтерес до АПК, господарність, харизматичність, ініціативність, організаційні здібності, колективізм, стресостійкість, емпатія, готовність до праці у складних природних і виробничих умовах, здатність передбачати й оцінювати мінливі природні фактори дозволяють конкретизувати ідеальний образ лідера в агропромисловій галузі.

Виділені нами лідерські якості можна віднести до трьох груп: 1) базові управлінські (бо лідерство ми розглядаємо як вищий рівень управління підприємством чи організацією в АПК); 2) власне лідерські (пов'язані з такими функціями, як координація і мотивація); 3) специфічні – характерні для агропромислової галузі (лідер у системі «людина-природа»).

На формуванні таких якостей повинні зосереджувати свою увагу різні суб'єкти виховної роботи аграрних вищих навчальних закладів у справі розвитку лідерського потенціалу студентів.

Перспективи подальших досліджень можуть полягати в розробці методики виховання лідерських якостей майбутніх фахівців агропромислової галузі.

Література

1. Сопівник Р. В. Виховання лідерських якостей студентів аграрних вищих навчальних закладів: [монографія] / Р.В.Сопівник; за ред. В. К. Сидоренка. – К.: ЦП «Компринт», 2012. – 504 с.
2. Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності: [зб. наук.пр. / за заг. ред. І. А. Зязюна]; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К.; Харків: НТУ «ХПІ», 2009. – 472 с. Бабенко І.Є. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей у школах США: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І.Є.Бабенко. – Луганськ, 2011. – 20 с.
3. Сергієнко Н. Ф. Професійна компетентність сучасного вчителя // [Електронний ресурс] / Н. Ф. Сергієнко // Теорія та методика управління освітою. – 2011 р. – № 5.– Режим доступу до статті:<http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11sercent.pdf>. – Назва з екрану.

4. Психологія: підручник / [Трофімов Ю. Л. [та ін.]; за ред. Ю. Л. Трофімова. – [6-те вид., стереотип]. – К.: Либідь, 2008. – 560 с.
5. Максимюк П. С. Психологія управління [Електронний ресурс] / П. С. Максимюк. – Режим доступу до статті: <http://www.lection.com.ua/psychology/psupr>. – Last access: 16-11-2011. – Назва з екрану.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Гончаренко С. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
7. Теория межличностного общения. Из опыта работы зарубежных психологов [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-228045.html?page=9#7481275>. – Название с экрана.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С. Л. – СПб.: Питер, 2000. – 712 с.
9. Теплов Б. М. Ум полководца / Б. М. Теплов // Проблемы индивидуальных различий. – М., 1961. – С. 252–343.
10. Корнилов Ю. Что характерно для обобщения практического мышления? / Ю. Корнилов // Изучение практического мышления: итоги и перспективы: сб. статей / под. ред. Ю. К. Корнилова. – Ярославль, 1999. – С. 5–29.
11. Панкратов А. В. Субъектность как одно из свойств практического мышления / А. В. Панкратов // Практическое мышления: специфика обобщения, природа вербализации и реализуемости знаний: сб. статей / под. ред. проф. Ю. К. Корнилова. – Ярославль, 1997. – С. 97–125.
12. Сопівник Р. В. Формування практичного мислення у студентів аграрних ВНЗ як важливої якості лідера агропромислового комплексу / Р. В. Сопівник // Імідж сучасного педагога. – Полтава: ТОВ «АСМІ». – 2012. – Вип. 9 (128). – С. 31–33.
13. Макарова Е. Д. Воспитание эмпатии как профессионально-личностного качества будущих социальных педагогов целостном образовательном процессе педагогического колледжа: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Макарова Елена Дмитриевна; Карельский гос. пед. ун-т. – М.: 2006. – 211 с.
14. Сивицкая Л. А. Социально-педагогические основы развития эмпатии подростков в детском общественном объединении: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Сивицкая Людмила Анатольевна; Ин-т педагогики соц. работы РАО. – Москва, 1998. – 174 с.
15. Василькова А. П. Эмпатия как один из специфических критериев профессиональной пригодности будущих специалистов-медиков: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.03 / Василькова Алла Панфиловна; Санкт-Петербургский гос. ун-т. – СПб., 1998. – 166 с.
16. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посіб. / Крисаченко В. С. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
17. Фенчак Л. М. Формування екологічної культури студентів вищих аграрних навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Фенчак Любов Михайлівна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 18 с.

18. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Божович Л. И. – М.: Педагогика, 1972. – 351 с.
19. Божович Л. И. Развитие мотивов учения у школьников / Божович Л. И., Морозова Н. Г., Славина Л. С. – М.: Известия АПН РСФСР, 1951. – 138 с.
20. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.
21. Сопівник Р. В. Зарубіжний досвід виховання моральної відповідальності сільської молоді / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2014. – № 3. – С. 147-153.
22. Сопівник Р. В. Зарубіжний досвід виховання моральної відповідальності сільської молоді / Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2014. – № 3. – С. 147-153.

КОНСТРУИРОВАНИЕ КЛАСТЕРА ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРОПРОМЫШЛЕННОЙ ОТРАСЛИ

Р. В. Сопивник

В статье показаны путь конструирования и структура лидерских качеств будущего специалиста агропромышленной отрасли. Акцентируется, что с помощью различных методов исследования (анкетирование, биографический метод, метод экспертной оценки, метод анализа нормативных документов и отраслевых стандартов, методов математической обработки данных) подбираются и дифференцируются наиболее важные лидерские качества специалистов агропромышленной отрасли по следующим группам: общие управленческие; собственно лидерские; специфические (характерные для агропромышленной отрасли). Обосновывается необходимость каждого из выделенных качеств для успешного функционирования лидера в агропромышленном комплексе.

Ключевые слова: воспитание лидеров, кластер лидерских качеств, способы конструирования личностных свойств, воспитательный идеал лидера АПК.

THE CONSTRUCTION OF LEADERSHIP QUALITIES CLUSTER OF AGROINDUSTRIAL SECTOR FUTURE SPECIALISTS

R. V. Sopiwnyk

The article shows the way of designing and structure of the leadership qualities of agroindustrial sector future specialist. It is emphasized that, using different

research methods (questionnaires, biographical method, method of expert assessment, analysis of regulatory documents and industry standards method, mathematical data processing methods), the most important leadership qualities of agroindustry's professionals are selected and differentiated in the following groups: the general management qualities; leadership; specific (specific for the agroindustrial sector). The necessity of each selected quality for the successful leadership in the agricultural sector is justified.

Keywords: Education of leaders, leadership qualities cluster, methods of personal properties construction; agribusiness leader's educational ideal.

Сопівник Руслан Васильович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна). E-mail: rvsop@meta.ua

Sopiwnyk Ruslan Vasylyovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: rvsop@meta.ua

УДК 37.013.43

ПЕДАГОГІКА ДОБРА - ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗЯЗЮНА

Д. І. Таран

У статті проаналізовано основні принципи педагогічної діяльності І. А. Зязюна. Акцентується увага на просвітницькому значенні педагогічної спадщини І. А. Зязюна для суспільства і держави в цілому. Розглянуто гуманістичну складову спадщини І. А. Зязюна.

Ключові слова: виховання, історія, культура, педагогіка, просвітницько-педагогічні погляди І. А. Зязюна, «педагогіка добра»

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Педагогічна проблематика є складовою публіцистичної спадщини багатьох видатних державних діячів. Наука та освіта – це ідентифікатори та визначальні ознаки кожної нації. Розвивати та берегти педагогічну спадщину та здобутки видатних діячів – завдання кожного свідомого громадянина на сучасному етапі розвитку державотворчих процесів.